

İstanbul Eğitim Dergisi, 2026

Sayı.4 Sayfa.201-220

Araştırma Makalesi

doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1954174

Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Eleştirel Düşünme Bağlamında Analizi

Gökhan Güneş*

* Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Akademisi, İstanbul, Türkiye

gunesgkhan@gmail.com [0000-0001-5600-5511](tel:0000-0001-5600-5511)

Makale geliş tarihi:18/05/2026

Makale kabul tarihi:29/06/2026

Öz

Bu araştırma, 5. sınıf normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün yetenekli Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) öğrencilerinin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerini karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Görsel iletişimin modern dünyada giderek artan önemi ve bireylerin görsel mesajları eleştirel bir bakışla değerlendirme gerekliliği, araştırmanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Araştırma, karma yöntemle tasarlanmış olup nicel ve nitel veriler birlikte ele alınmıştır. Çalışma grubu, İstanbul ilinde öğrenim gören 18 normal zekâ düzeyinde ve 19 üstün yetenekli olmak üzere toplam 37 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından geliştirilen karikatür temelli görsel okuma formu ve yapılandırılmış ön görüşme formu kullanılmıştır. Değerlendirme süreci; eleştirel değerlendirme, farklı bakış açıları geliştirme, toplumsal farkındalık ve eleştirel üretim olmak üzere dört alt boyut üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen nicel bulgular, incelenen görsellerin büyük çoğunluğunda üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık puanlarının normal zekâ düzeyindeki akranlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Yalnızca üçüncü gözde gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Nitel veriler de bu bulguyu destekler nitelikte olup üstün yetenekli öğrencilerin görselleri çok katmanlı, niyet odaklı ve üstbilişsel stratejilerle analiz ettiklerini; normal zekâ düzeyindeki öğrencilerin ise daha çok yüzeysel yapı özellikleri ve algısal odaklı okumalar yaptıklarını ortaya koymuştur. Epistemik farkındalık açısından her iki grup, bilginin mutlaklığını reddederken üstün yetenekli öğrenciler kaynak güvenilirliğini sorgulama ve karşılaştırmalar yapma konusunda daha farklı stratejiler sergileme eğilimi göstermiştir. Araştırmada üstbilişsel kapasitenin görsel materyalleri eleştirel bir süzgeçten geçirmede ve örtük mesajları çözümlenmede önemli bir avantaj sağladığı saptanmıştır. Buradan hareketle araştırmada görsel okuryazarlık eğitiminin tüm öğrenci grupları için yapılandırılmış ve sistematik bir biçimde ele alınması gerektiğinin de altı çizilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Eleştirel düşünme, görsel okuma, eleştirel görsel okuryazarlık, üstün yetenekliler.*

Atıf bilgisi: Güneş, G. (2026). Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin görsel okuryazarlık becerilerinin eleştirel düşünme bağlamında analizi. *İstanbul Eğitim Dergisi*, (4), 201-220. <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1954174>

İntihal: *Bu makalenin benzerlik oranı intihal.net ile kontrol edilmiş olup incelemesi en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik ilkesi ile gerçekleştirilmiştir.*

Telif hakkı: *Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmalarını [Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı \(CC BY NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) kapsamında yayımlanmaktadır.*

An Analysis of the Visual Literacy Skills of Gifted and Typically Developing Students in the Context of Critical Thinking

Gokhan Gunes*

*Ministry of National Education, National Education Academy, Istanbul, Türkiye

gunesgkhan@gmail.com 0000-0001-5600-5511

Date of submission:18/05/2026

Date of acceptance:29/06/2026

Abstract

This study aims to analyse the critical visual literacy skills of 5th-grade students with typical intelligence levels and gifted students attending Science and Art Centres (BİLSEM) through a comparative approach. The growing importance of visual communication in the modern world and the necessity for individuals to evaluate visual messages with a critical perspective form the foundational rationale of the research. The study is designed using a mixed-methods approach, with quantitative and qualitative data analyzed together. The study group consists of a total of 37 students enrolled in schools in Istanbul, of whom 18 are at a typical intelligence level and 19 are gifted. Data collection is carried out using a cartoon-based visual reading form and a structured pre-interview form developed by the researcher. The evaluation process is conducted across four sub-dimensions: critical evaluation, developing different perspectives, social awareness, and critical production. The quantitative findings of the study reveal that, in the majority of the visuals examined, gifted students' critical visual literacy scores are statistically significantly higher than those of their peers with typical intelligence levels. A significant difference between the groups is not detected only in the third visual. The qualitative data support this finding, indicating that gifted students analyze the visuals using multi-layered, intent-focused, and metacognitive strategies, whereas students with typical intelligence levels engage primarily in surface-level structural features and perception-oriented readings. In terms of epistemic awareness, both groups reject the absoluteness of knowledge; however, gifted students demonstrate more distinct strategies in questioning source reliability and making comparisons. The study finds that metacognitive capacity provides a significant advantage in critically filtering visual materials and decoding implicit messages. On this basis, the research also underscores the necessity of addressing visual literacy education in a structured and systematic manner for all student groups.

Keywords: *Critical thinking, visual reading, critical visual literacy, gifted individuals.*

Cite as: Gunes, G. (2026). An analysis of the visual literacy skills of gifted and typically developing students in the context of critical thinking. *Istanbul Education Journal*, (4), 201-220. <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1954174>

Plagiarism: *This article's similarity rate is checked via [intihal.net](https://www.intihal.net), and its review is carried out by at least two reviewers using the double-blind peer review principle.*

Copyright: *Authors own the copyright to their work published in the journal under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License \(CC BY NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).*

Giriş

Gerçeklik ile hakikat arasındaki ayrım, özellikle söz ve görsel alan bağlamında ele alındığında epistemolojik açıdan temel bir kırılma noktasına işaret etmektedir. Görsel olan, doğası gereği anlık, eş zamanlı ve bütüncül bir algı sunarken söz ve dile dayalı ifade, kronolojik bir çizgide anlamın inşâ edilmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda Ellul (2023), görsel olanın diyalektik bir yapı kuramayacağını ileri sürmektedir. Ona göre görselliğin bilgisi çizgisel ve mantıksal zorunluluğun yer aldığı bir gerçeklik üretimine hizmet etmektedir. Bu nedenle diyalektik düşünme, yalnızca söz aracılığıyla mümkün olabilir çünkü söz, anlamı zamana yayarak farklı ve hatta çelişkili boyutların birlikte düşünülmesine imkân tanır (Ellul, 2023). Buna karşılık görsel temsil, gerçekliği donmuş bir kesit hâlinde sunarak hakikatin çok katmanlı ve tartışmaya açık doğasını görünmez kılabilmektedir. Modern toplumların teknikle kurduğu yoğun ilişki, görsel olanı iletişimin baskın aracı hâline getirmenin ötesinde görsel temsilleri hakikatin kendisiyle özdeşleştiren bir algı dünyasını da oluşturmuştur. Bu durum, görselin sunduğu gerçekliğin sorgulanmaksızın kabul edilmesini kolaylaştırırken eleştirel düşünmenin dilsel-diyalektik zeminini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir.

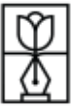
Görsel temsillerin sunduğu gerçekliğin, bireyler tarafından ne ölçüde sorgulandığı ve eleştirel düşünme süreçleriyle nasıl ilişkilendirildiği, özellikle eğitim ortamları açısından önemli bir araştırma alanı hâline gelmektedir. Görsel olanın modern toplumda kazandığı bu merkezî konum, bireylerin anlam üretme süreçlerini bilişsel ve eleştirel düzeyde de dönüştürmektedir. Görsel mesajların hızla dolaşıma girdiği ve çoğu zaman sözel açıklamadan bağımsız biçimde tüketildiği modern iletişim ortamlarında, bireylerin görselleri yalnızca "görme" edimiyle değil; sorgulama, yorumlama ve anlamlandırma süreçleriyle ele alabilmeleri giderek daha önemli hâle gelmektedir. Bu bağlamda görsel okuryazarlık, basit bir algılama becerisinin ötesinde; görsel mesajların ardındaki niyetleri, ideolojik yönelimleri ve örtük anlamları çözümleyebilmeyi içeren çok boyutlu bir düşünme pratiği olarak ele alınmalıdır. Bu pratiğin eleştirel bir nitelik kazanabilmesi ise bireyin görseli mutlak bir gerçeklik olarak kabul etmek yerine onu sorgulanabilir bir temsil olarak değerlendirebilmesine bağlı bulunmaktadır.

Eleştirel düşünme ile görsel okuryazarlık arasındaki bu ilişki, özellikle gelişimsel açıdan kritik bir dönem olan ortaokul çağında daha da belirgin hâle gelmektedir. Bu yaş grubundaki öğrenciler, görsel uyarımlarla yoğun biçimde karşılaşmakta ancak bu uyarımları ne ölçüde eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebildikleri çoğu

zaman belirsiz kalmaktadır. Üstelik bilişsel potansiyel, düşünme derinliği ve soyutlama kapasitesi bakımından farklı özellikler sergileyen öğrenci gruplarının (örneğin normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün zekâlı öğrenciler) görsel mesajları anlamlandırma ve sorgulama biçimlerinin de farklılaşabileceği düşünülmektedir. Buna rağmen literatürde, bu iki öğrenci grubunun görsel okuryazarlık becerilerinin eleştirel düşünme bağlamında doğrudan karşılaştırıldığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. 21. yüzyılda bireylerin karşılaştığı bilginin büyük bir bölümü görsel temsiller aracılığıyla sunulmaktadır. Reklamlar, afişler, karikatürler, dijital görseller ve medya içerikleri; anlamın görsel kodlarla inşa edildiği geniş bir iletişim ortamı oluşturmaktadır. Bu bağlamda görsel okuryazarlık, bireyin görsel mesajları algılama, çözümleme, yorumlama ve yeniden yapılandırma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Lankford, 1992; Avgerinou, 2009). Görsel okuryazarlık; bireyin görseli yalnızca okuyabilmesini değil, görselin arka planında yer alan bağlamsal, ideolojik ve anlamsal katmanları fark edebilmesini de gerektirmektedir. Görsel okuryazarlığın eleştirel bir boyut kazanması olarak nitelendirilebilecek olan bu tavır, modern eğitim anlayışının temel gerekliliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda eleştirel görsel okuryazarlık; görsel metinlerin sorgulanması, farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi ve görsel aracılığıyla sunulan örtük ya da açık mesajların analiz edilmesini kapsamaktadır (Luke ve Dooley, 2011; Kellner, 2004). Bu yaklaşım, bireyin görsel metni pasif biçimde tüketen bir alıcı olmaktan çıkıp anlamı yeniden üreten aktif bir özne hâline gelmesini de amaçlamaktadır.

Eleştirel düşünme; bireyin bilgiyi sorgulama, neden-sonuç ilişkileri kurma, kanıt temelli çıkarımlar yapma ve alternatif bakış açılarını değerlendirme süreci olarak tanımlanabilir (Paul ve Elder, 2020). Bu çalışmada eleştirel düşünme, görsel metinler bağlamında sorgulama, gerekçelendirme, alternatif anlamlar üretme ve eleştirel yorum geliştirme boyutlarıyla ele alınmıştır. Eleştirel görsel okuma, bu bilişsel süreçlerin görsel metinlere uygulanmış hâli olarak değerlendirilmektedir. Görsel okuma sürecinde eleştirel düşünmenin devreye girmesi, bireyin görselin görünmeyen ya da gizlenen boyutlarına da odaklanmasını sağlamaktadır. Literatürde eleştirel görsel okuma; farkına varma, açıklama, yorumlama, değerlendirme, çıkarım yapma ve yeniden üretme gibi üst düzey bilişsel becerilerle ilişkilendirilmektedir (Brill, Kim & Branch, 2007; Özen & Batur, 2024). Bu yönüyle eleştirel görsel okuma, bireyin hem bilişsel hem de duyuşsal alanına hitap eden bütüncül bir beceri alanı olarak değerlendirilebilir. Eleştirel okuma ve görsel okuma becerileri, bireyin metin ve görsel içeriklerle kurduğu bilişsel etkileşimi derinleştiren temel düşünme süreçleri arasında yer almaktadır. Sarmiento Sierra'a (2010) göre

bu beceriler, okuyucuların ve öğrencilerin metinlere ve görsellere yönelik soru sormalarını, çıkarımlarda bulunmalarını ve ortaya koydukları düşünceleri yeniden gözden geçirerek geliştirmelerini desteklemektedir. Eleştirel görsel okuma becerisinin etkili biçimde kullanılabilmesi, öncelikle görsellerin doğru ve bilinçli bir biçimde yorumlanabilmesine bağlıdır. Nitekim Sarıkaya (2018), eleştirel görsel okuma becerisinden yoksun bireylerin görselleri anlamlandırma sürecinde daha fazla zaman harcadıklarını; buna karşılık eleştirel görsel okuma becerisine sahip bireylerin aynı görsel içeriği çok daha kısa sürede ve derinlikli biçimde çözümleyebildiklerini belirtmektedir. Benzer biçimde Batič ve Haramija (2015), edebî eserlerin değerlendirilmesi sürecinde görsellerden yararlanılmasının, eserin içeriğine ilişkin daha tutarlı, anlamlı ve çok boyutlu çıkarımlar yapılmasına katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Medya okuryazarlığı, bireyin medya mesajlarını çözümleyebilmesi, medya içeriklerini eleştirel bir süzgeçten geçirebilmesi ve medyayı bilinçli biçimde kullanabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kurt ve Kürüm, 2010). Medya okuryazarlığının merkezinde eleştirel bakış açısı yer almakta; özellikle görsel medya içerikleri, bireylerin farkında olmadan yönlendirildiği alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Arslan, 2014). Türkiye’de medya okuryazarlığı eğitimi, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından müfredata dâhil edilmiş; bu süreçte eleştirel düşünme becerisi temel hedeflerden biri olarak belirlenmiştir (MEB, 2018; Şahin, 2012). Medya okuryazarlığı, bireyleri maruz kaldıkları medya içeriklerini tüketmeye değil; bu içeriklerde neyin sunulduğunu, nasıl sunulduğunu ve bu sunumdan hangi anlamların üretildiğini sorgulamaya yönelten, araştırma ve eleştirel düşünme temelli bir eğitim yaklaşımıdır (Öncel Taşkıran, 2017).

Eğitim ortamlarında görsel okuryazarlık ve eleştirel görsel okuma, özellikle Türkçe dersleri bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Karikatürler, afişler ve görsel metinler; öğrencilerin soyut kavramları somutlaştırmalarına, farklı bakış açıları geliştirmelerine ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarına olanak sağlamaktadır (EPCAÇAN, EPCAÇAN ve ULAŞ, 2010). Görsel okuma becerisinin geliştirilmesinin öğrencilerin analiz, yorumlama ve yaratıcı düşünme becerilerine olumlu katkılar sunduğunu ifade etmek mümkündür (ŞAKIROĞLU, 2021). Üstün yetenekli (zekâlı) olarak tanımlanan çocuklar, farklı disiplinlerde akranlarına göre belirgin derecede yüksek performans gösteren bireyler olarak tanımlanmaktadır (Sak, 2010). Bu doğrultuda, söz konusu bireylerin sahip oldukları potansiyeli en üst düzeyde açığa çıkarabilmeleri ve becerilerini potansiyellerine uygun şekilde ilerletebilmeleri için kendilerine özgü yapılandırılmış eğitim ortamlarına ve çeşitli

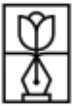
destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır (Ödemiş, Ortak ve Kaya, 2025). Özellikle üstün yetenekli öğrencilerin; hızlı öğrenme, soyut düşünme, okuduklarını çözümlenme ve olaylar arasında etkili bağlantılar kurma gibi ileri düzey bilişsel özelliklere sahip oldukları da vurgulanmaktadır (Fehrenbach, 1991; Certo ve ark., 2010; Bilgiç ve ark., 2021). Bu öğrencilerin soyut ifadeleri ve karmaşık bilgileri kısa sürede kavrayabilme yetenekleri, görsel materyallerle sunulan bilgilerin anlaşılması ve analiz edilmesi sürecinde önemli bir potansiyel sunmaktadır ancak literatürde, üstün yetenekli öğrencilerin görsel materyalleri anlama ve analiz etme becerilerinin düzeyi ile bu becerilerin normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla nasıl farklılaştığına ilişkin bulguların sınırlı olduğu görülmektedir (Yurtkulu, 2019). Bu durum, eleştirel görsel okuma alanında karşılaştırmalı araştırmaların gerekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün zekâlı 5. sınıf BİLSEM öğrencilerinin görsel okuryazarlık becerileri, eleştirel düşünme boyutları temel alınarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilerin görsellere yönelik sorgulama, farklı bakış açıları geliştirme, farkındalık ve eleştirel üretimde bulunma düzeyleri nicel ve nitel veriler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, eleştirel görsel okuryazarlığı zekâ türü değişkeni bağlamında ele alarak literatürdeki sınırlı karşılaştırmalı araştırmalara katkı sunmayı amaçlamaktadır. Böylece görselin sunduğu gerçekliğin öğrenciler tarafından ne ölçüde sorgulandığı, hangi bilişsel ve düşünsel stratejilerle anlamlandırıldığı ve bu süreçlerin zekâ türüne göre nasıl farklılaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel amacı, görselin modern eğitim ortamlarında artan etkisi karşısında, öğrencilerin onu eleştirel bir bakışla çözümlenebilen bireyler olarak yetiştirilmesine yönelik çerçeve sunmaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, normal zekâ düzeyindeki ortaokul öğrencileri ile üstün yetenekli ortaokul öğrencilerinin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerini hem nicel hem de nitel verilerle derinlemesine incelemeyi ve bu iki grubun beceri düzeylerini karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçladığından eş zamanlı karma yöntemle tasarlanmıştır. Karma yöntem araştırmaları, bir araştırma problemini tek bir veri türüyle sınırlı kalmadan daha kapsamlı ve derinlemesine anlamlandırmak amacıyla nicel ve nitel veri toplama tekniklerini bir arada sunan bir yaklaşımdır. Nicel bulguları nitel verilerle destekleyerek çok boyutlu bir bakış açısı sunan karma yöntem, bu sayede olguların arka planını anlamada tekil yaklaşımlara kıyasla daha

güçlü bir açıklama potansiyeline sahiptir (Creswell ve Creswell, 2017). Bu çalışmada öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık becerileri, uygulama ya da deneysel bir işlem yapılmadan, mevcut durumları çerçevesinde ele alınmıştır. Normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün zekâlı öğrencilerin görsellere yönelik sorgulama, yorumlama ve eleştirel değerlendirme becerileri incelenmiş; elde edilen bulgular karşılaştırmalı bir yaklaşımla analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmamanın çalışma grubunu, İstanbul ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 18 normal zekâ düzeyindeki 5. sınıf öğrencisi ile İstanbul ilinde yer alan bir kurumda (BİLSEM) üstün yetenekli olarak tanılanmış 19 5. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde normal zekâ düzeyindeki gruptan bir öğrenci 3. ve 4. görsellere ilişkin soruları cevapsız bırakmış; üstün yetenekli gruptan ise bir öğrenci 4. görsele ilişkin ölçeği yanıtlamamıştır. Bu nedenle istatistiksel analizler, her bir görsel bazında tam yanıt veren katılımcı sayıları (n) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Normal zekâ düzeyindeki öğrenciler, MEB'e bağlı ortaokulda öğrenimlerine devam eden ve herhangi bir özel yetenek tanısı bulunmayan öğrencilerden oluşmaktadır. Üstün yetenekli öğrenciler ise ilgili kurumlar tarafından yapılan tanılama süreci sonucunda üstün yetenekli olarak belirlenmiş ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanan BİLSEM 5. sınıf öğrencileridir. Çalışma grubunun belirlenmesinde ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmış olup araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Araçları

Bu araştırmada, normal zekâ düzeyindeki ve üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen karikatür temelli görsel okuma formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin görsel metinleri algılama, sorgulama, yorumlama ve eleştirel biçimde değerlendirme düzeylerini ortaya koymaya yönelik olarak dört farklı karikatür belirlenmiş ve her bir karikatür için yapılandırılmış açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan karikatürler, öğrencilerin görselin içerdiği örtük anlamları fark etmelerini, görselde sunulan mesajı sorgulamalarını ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerini gerektirecek nitelikte seçilmiştir. Karikatürlerin seçiminde; çoklu yoruma açık olma, toplumsal bir duruma gönderme yapma, eleştirel düşünmeyi tetikleyici bir yapı sunma ve öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun olma ölçütleri esas alınmıştır. Her bir karikatür için öğrencilere

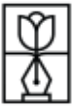

yöneltilen sorular, eleştirel düşünmede ve eleştirel görsel okumada öne çıkan bilişsel süreçler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu sorular aracılığıyla öğrencilerin;

- karikatürde sunulan durumu sorgulama,
- farklı bakış açılarını fark etme ve ifade etme,
- karikatürdeki mesajı toplumsal ve bağlamsal açıdan yorumlama,
- görsel metni eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutma,
- karikatürden hareketle özgün düşünceler ve üretimler ortaya koyma

düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Karikatürlerin seçimi, soruların oluşturulması ve Eleştirel Görsel Okuryazarlık Değerlendirme Formu'nun hazırlanması sürecinde, üç alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda karikatürlerin uygunluğu, soruların açıklığı ve ölçülmek istenen kazanımlarla uyumu gözden geçirilmiş, gerekli düzenlemeler yapılarak veri toplama araçlarının son hâli belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen nitel veriler, daha sonra nicel analizlere olanak tanımak amacıyla geliştirilen bir puanlama anahtarı (dereceli puanlama formu) aracılığıyla sayısallaştırılmıştır. Bu puanlama anahtarı; eleştirel değerlendirme, farklı bakış açıları geliştirme, toplumsal farkındalık ve eleştirel üretim olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Öğrencilerin karikatürlere verdikleri yazılı yanıtlar, her bir alt boyut için belirlenen ölçütler doğrultusunda puanlanmıştır. Puanlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, öğrenci yanıtları birden fazla uzman tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen puanların ortalaması analizlerde kullanılmıştır. Böylece değerlendirme sürecinde olası öznel yanlılıkların en aza indirilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmada ayrıca öğrencilerin bir görseli hangi ölçütlere dayanarak değerlendirdiklerini, görseli okuma ve yorumlama süreçlerinde hangi düşünme stratejilerini kullandıklarını ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan nitel görüşme formu kullanılmıştır. Bu form, öğrencilerin görsel okuma sürecine ilişkin ön kabullerini, sorgulama eğilimlerini, bilgiyi değerlendirme biçimlerini ve farklı bakış açılarına yaklaşım düzeylerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formunda yer alan sorular; öğrencilerin bir metni ya da görseli incelerken nelere dikkat ettikleri, görselde sunulan bilgilerin doğruluğunu nasıl sorguladıkları, farklı yorumların mümkün olup olmadığına ilişkin düşünceleri ve görseldeki mesajın nasıl anlamlandırıldığı gibi boyutları kapsamaktadır. Bu yönüyle görüşme formu, öğrencilerin eleştirel görsel

okuryazarlık becerilerine ilişkin bilişsel ve düşünsel eğilimlerini betimlemeyi amaçlamaktadır.

Verilerin Analizi

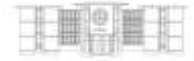
Araştırmada elde edilen verilerin analizi, nitel ve nicel olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde araştırmanın amacı ve veri türleri dikkate alınarak uygun istatistiksel ve betimsel teknikler kullanılmıştır.

Nitel Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan nitel veriler, görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Bu formda yer alan açık uçlu sorular, öğrencilerin görselleri hangi ölçütlere göre değerlendirdiklerini, görsel mesajları nasıl anlamlandırdıklarını ve eleştirel düşünme süreçlerini nasıl yapılandırdıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle öğrenci yanıtları dikkatlice okunmuş, benzer ifadeler bir araya getirilmiş ve araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar; öğrencilerin görsel okuma sürecinde kullandıkları düşünme stratejilerini, sorgulama eğilimlerini ve anlamlandırma biçimlerini yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Nitel bulgular, nicel sonuçların yorumlanmasında destekleyici ve açıklayıcı bir çerçeve sunacak biçimde ele alınmıştır. Buradan hareketle öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık düzeylerinin arkasında yer alan düşünsel ve bilişsel süreçler de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Nicel Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel verileri, öğrencilerin karikatürler aracılığıyla sunulan görsellere verdikleri yanıtların Eleştirel Görsel Okuryazarlık Değerlendirme Formu üzerinden puanlanmasıyla elde edilmiştir. Bu form; eleştirel değerlendirme, farklı bakış açıları geliştirme, toplumsal farkındalık ve eleştirel üretim olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Öğrenci yanıtları, alanında uzman üç değerlendirici tarafından bağımsız olarak puanlanmış; her öğrenci için elde edilen puanların aritmetik ortalaması alınarak analizlerde kullanılmıştır. Bu uygulama, ölçümlerin güvenilirliğini artırmak amacıyla tercih edilmiştir. Nicel verilerin analizinde IBM SPSS 22.0 paket programından yararlanılmıştır. Öncelikle, verilerin dağılım özelliklerini belirlemek amacıyla normallik analizleri yapılmıştır. Normallik testleri sonucunda; bazı gruplarda dağılımın normal varsayımları karşıladığı, bazı gruplarda ise normal dağılımdan anlamlı düzeyde sapma gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca örneklem büyüklüğünün sınırlı olması ve gruplar arası karşılaştırmaların bağımsız gruplar üzerinden yapılması dikkate alınarak analizlerde parametrik olmayan testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Normallik kararı yalnızca p değerine değil; çarpıklık

ve basıklık katsayıları, örneklem büyüklüğü ve Shapiro–Wilk test istatistiği birlikte değerlendirilerek verilmiştir. Bu doğrultuda, normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün zekâlı öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık puanları arasındaki farkın incelenmesinde Mann–Whitney U Testi kullanılmıştır.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın verileri, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.05.2025 tarihli ve 2025/05 sayılı etik onayı alındıktan sonra toplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular iki aşamada sunulmuştur. İlk aşamada, öğrencilerin görsel okuryazarlık ve eleştirel düşünmeye ilişkin ön görüşme formundan elde edilen nitel bulgular ele alınmış; ikinci aşamada ise öğrencilerin görsellere verdikleri yanıtlar doğrultusunda hesaplanan eleştirel görsel okuryazarlık puanlarına ilişkin nicel bulgular sunulmuştur.

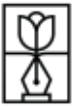
Nitel Bulgular

Araştırmada görüşme formuyla elde edilen veriler, betimsel ve içerik analizine tabi tutularak elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1

Normal zekâ düzeyindeki öğrencilerin cevaplarına ilişkin bulgular

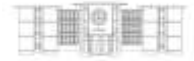
Boyut	Tema	Kod	f
Algısal Odak ve Anlamlandırma	Anlam Odaklı Okuma	Metnin/görselin temel anlamını belirleme	9
	Yapısal Okuma	Metne dair yapı ve biçimsel özelliklere odaklanma	7
	Farkındalığı	Görsel estetik ve duyuşsal özellikleri değerlendirme	5
	Görsel Estetik Algı	Mesaj çıkarımı ve metin-görsel tutarlılığını sorgulama	4
Sorgulama ve Tepki Stratejileri	Bilişsel Öz-Düzenleme	Yeniden inceleme yoluyla anlamlandırma	7
	Öznel Yorumlama	Kendi düşüncesine göre yeniden yapılandırma	4
	Kaçınmacı Tepki	Eleştirel sorgulamadan kaçınma	5

	<i>Araştırmaya Dayalı Sorgulama</i>		<i>Ek bilgi arama ve karşılaştırma yapma</i>	2
<i>Eleştirel Değerlendirme Yaklaşımı</i>	<i>Epistemik Farkındalık</i>		<i>Bilginin mutlak doğruluğunu reddetme</i>	17
	<i>Otoriteye Dayalı Doğrulama</i>		<i>Dijital ve basılı kaynaklar üzerinden doğrulama</i>	10
	<i>Ön Değerlendirme Sınırlı Epistemik Sorgulama</i>	<i>Bilgiyle</i>	<i>Kişisel bilgi birikimiyle karşılaştırma</i>	5
<i>Tahmin ve Fark Etme Becerisi</i>	<i>Yazar/Çizer Algısı</i>	<i>Niyeti</i>	<i>Yazarın/çizerin düşüncesini sezgisel olarak kavrama</i>	11
	<i>Kısmi Niyet Farkındalığı</i>		<i>Niyeti duruma bağlı olarak algulama</i>	5
	<i>Niyet Belirsizliği</i>		<i>Yazar/çizer niyetini ayırt edememe</i>	2
<i>Çoklu Bakış Açısı</i>	<i>Çoklu Farkındalığı</i>	<i>Perspektif</i>	<i>Farklı bakış açılarını kabul etme</i>	14
	<i>Anlatı Çeşitliliği Bilinci</i>		<i>Anlatım biçimi ve üslup farklılığını fark etme</i>	4

Tablo 1 incelendiğinde elde edilen bulgular, normal zekâ düzeyindeki öğrencilerin eleştirel okuryazarlık becerilerinin temel düzeyde anlamlandırma ve başlangıç niteliğinde farkındalık göstergeleri etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Öğrenciler metin ve görselleri çoğunlukla temel anlamı belirleme ve yüzeysel yapı özelliklerini tanıma bağlamında değerlendirmekte; eleştirel çözümleme, yazar/çizer niyetini gerekçeli biçimde sorgulama ve kanıta dayalı değerlendirme gibi üst düzey bilişsel süreçlere sınırlı ölçüde dile getirmektedir. Mantıksızlık ya da tutarsızlık algılandığında en sık kullanılan sorgulama stratejisinin metin ya da görseli yeniden inceleme yoluyla anlamlandırma olduğu görülmektedir. Buna karşılık, araştırmaya dayalı sorgulama ve farklı kaynaklarla karşılaştırma yapma gibi eleştirel düşünmenin üst düzey göstergeleri daha sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sorgulama süreçlerinde çoğunlukla iç yöntemlere başvurduklarına ve dışta kanıt arama davranışını ise nadiren kullandıklarına işaret etmektedir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilginin mutlak doğruluğunu reddetmesi, önemli bir epistemik farkındalık göstergesi olarak değerlendirilebilir. Doğrulama süreci ise genel olarak dijital veya basılı kaynaklar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yazar veya çizer niyetine ilişkin algıların ağırlıklı olarak sezgisel ve

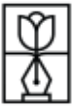

gerekçelendirilmemiş çıkarımlara dayanması eleştirel görsel okuryazarlık becerilerinin bilinçli, sistematik ve kanıta dayalı bir çözümleme düzeyine henüz ulaşmadığına işaret etmektedir. Öğrencilerin bir kısmı niyeti duruma bağlı olarak kısmen fark edebildiğini belirtmiştir. Buna karşın öğrencilerin çoklu bakış açısına yönelik farkındalıklarının görece yüksek olması, eleştirel görsel okuryazarlık açısından önemli bir potansiyel alanına da işaret etmektedir. Aynı konunun farklı kişiler tarafından farklı biçimlerde anlatılabileceğinin kabul edilmesi, öğrencilerin tekil ve mutlak anlam anlayışından uzaklaşmaya başladıklarını göstermektedir. Bu durum uygun öğretimsel yönlendirmeler ve yapılandırılmış eleştirel okuma etkinlikleriyle, söz konusu becerinin eleştirel görsel okuryazarlık bağlamında daha üst bilişsel düzeylere taşınabileceğine dair önemli bir gösterge oluşturmaktadır.

Tablo 2

Üstün yetenekli öğrencilerin ön görüşme cevaplarına ilişkin bulgular

Boyut	Tema	Kod	f
Algısal Odak ve Anlamlandırma	Çok Katmanlı Okuma	Yüzeysel incelemeden derinlemesine analize geçiş	6
	Yapısal ve Teknik Farkındalık	Metin-görsel uyumu, teknik kalite ve biçimsel özellikleri değerlendirme	5
	Anlam ve Ana Fikir Odaklılık	Metnin/görselin temel iletisini belirleme	5
	Yazar/Çizer Niyeti Farkındalığı	Aktarılmak istenen duygu ve vurguları çözümleme	3
	Analitik Okuma Stratejileri	Soru odaklı okuma ve çıkarım yapma	3
Sorgulama ve Tepki Stratejileri	Eleştirel Yapılandırma	Mantıksız görülen içeriği yeniden düzenleme	7
	Üstbilişsel Sorgulama	Sorgulama, yeniden okuma ve bilişsel izleme	6
	Yaratıcı Yorumlama	Alternatif anlam ve yorum üretme	4
	Araştırmaya Dayalı Doğrulama Kaçınmacı Tepki	Ek metinlere yönelme ve araştırma yapma Metni/görseli bilinçli olarak reddetme	4 3
	Gelişmiş Epistemik Farkındalık	Bilginin bağlama ve türe bağlı olduğunu kabul etme	17

<i>Eleştirel Değerlendirme Yaklaşımı</i>	<i>Kaynak Güvenirliliği Değerlendirmesi</i>	<i>Güvenilir kaynakları ayırt ederek doğrulama</i>	10
	<i>Uzman ve Otoriteye Başvurma</i>	<i>Alan uzmanı, sözlük ve otorite kaynakları kullanma</i>	6
	<i>Karşılaştırmalı Doğrulama</i>	<i>Birden fazla kaynağı karşılaştırma</i>	4
	<i>Metin Türüne Dayalı Sorgulama</i>	<i>Masal, düşünce yazısı vb. ayrımı yaparak değerlendirme</i>	3
<i>Tahmin ve Fark Etme Becerisi</i>	<i>Niyet Çözümleme Becerisi</i>	<i>Duygu, renk, vurgu ve bağlamdan çıkarım yapma</i>	12
	<i>Üstbilişsel Canlandırma</i>	<i>Zihinsel tasarım ve imgeleme yoluyla anlama</i>	4
	<i>Çoklu Bakış Açısıyla Yorumlama</i>	<i>Farklı açılardan yorum geliştirerek anlamlandırma</i>	2
	<i>Doğrudan Bilgiye Başvurma</i>	<i>Yazara/çizere sorma veya doğrudan öğrenme</i>	1
<i>Çoklu Bakış Açısı</i>	<i>Çoklu Perspektif Bilinci</i>	<i>Farklı düşünce ve bakış açılarının varlığını kabul etme</i>	18
	<i>Bilişsel ve Dilsel Çeşitlilik</i>	<i>Anlatım biçimi, dil ve bilişsel düzey farklılıklarını fark etme</i>	6

Tablo 2 değerlendirildiğinde üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel okuryazarlık becerilerinin normal gelişim gösteren öğrencilerden farklı olduğu görülmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler metin ve görselleri çok katmanlı, analitik ve niyet odaklı bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Yüzeysel incelemeden ayrıntılı ve derinlemesine analize geçiş yapabilmeleri, bu grubun üstbilişsel farkındalık sergilediğine işaret etmektedir. Algısal odak ve anlamlandırma bağlamında öğrencilerin, metin-görsel uyumu, biçimsel özellikler ve aktarılmak istenen duygu ile vurgu gibi unsurları birlikte değerlendirdikleri dikkat çekmektedir. Bu durum, görsele ve metne dayalı unsurlar arasında ilişki kurabilen bütüncül bir okuma yaklaşımının benimsendiğini ortaya koymaktadır. Niyet çözümlenmesine yönelik duygu, renk ve bağlam gibi hususların dile getirilmesi öğrencilerin anlamlandırma sürecini üretici öznenin bakış açısını da dikkate alarak yürüttüklerini göstermektedir. Öğrencilerin önemli bir bölümü, mantıksızlık ya da tutarsızlık algıladığında içeriği eleştirel biçimde yeniden yapılandırma yoluna gittiğini

belirtmiştir. Bu bulgu, eleştirel düşünmenin bu grupta üretici ve dönüştürücü bir bilişsel süreç olarak işlediğine işaret etmektedir. Üstbilişsel sorgulama ve bilişsel izleme stratejilerinin yaygınlığı, öğrencilerin kendi düşünme süreçlerinin farkında olduklarını ve bu süreçleri bilinçli biçimde yönlendirebildiklerini göstermektedir.

Epistemik açıdan üstün yetenekli öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilginin bağlama, türe ve kaynağa bağlı olarak değişebileceğinin farkında olduğu görülmektedir. Sorgulama sürecinde kaynak güvenilirliğini dikkate alma, birden fazla kaynağı karşılaştırma ve metin türüne dayalı değerlendirme yapma gibi stratejilere işaret eden temalar, öğrencilerin epistemik olgunluk düzeylerine gösterge oluşturmaktadır. Özellikle bu göstergeler bilginin mutlak değil; tartışılabilir, doğrulanabilir ve yeniden anlamlandırılabilir bir yapı olarak ele alındığına da işaret etmektedir. Öğrencilerin büyük bir bölümünün çoklu bakış açısıyla yorum geliştirebilmesi ve anlatım biçimi ile bilişsel düzey farklılıklarını fark edebilmesi, eleştirel düşünmenin çoğulculuk ve görecelik boyutunun içselleştirildiğini göstermektedir. Tüm bu bulgular, üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerinin, uygun öğretimsel ortamlar sağlandığında daha da derinleştirilebilecek güçlü bir potansiyel barındırdığını da göstermektedir.

Nicel Bulgular

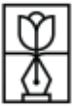
Bu bölümde, normal zekâ düzeyindeki ve üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerine ilişkin nicel veriler analiz edilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle verilerin dağılım özellikleri incelenmiş, ardından grup karşılaştırmalarına yönelik uygun istatistiksel testler uygulanmıştır.

Tablo 1

Üstün yetenekli ve normal öğrencilerin eleştirel okuryazarlık puanlarının normallik dağılımı

Görsel	Grup	n	W	p
1	Normal	18	.929	.188
	Üstün	19	.877	.019
2	Normal	18	.868	.016
	Üstün	19	.765	.001
3	Normal	17	.866	.019
	Üstün	19	.798	.001
4	Normal	17	.540	.000
	Üstün	18	.609	.000

Tablo 3'te, normal zekâ düzeyindeki ve üstün yetenekli öğrencilerin dört farklı görsele ilişkin toplam eleştirel görsel okuryazarlık puanlarının Shapiro–Wilk Normallik Testi sonuçları sunulmaktadır. Shapiro–Wilk Testi, küçük ve orta büyüklükteki örneklerde normallik varsayımının değerlendirilmesinde en güçlü

testlerden biri olarak kabul edilmektedir. Tablo 3 incelendiğinde birinci görsel için normal zekâ grubunda normallik varsayımının sağlandığı ($W = .929$; $p = .188$), buna karşılık üstün yetenekli grupta sonuçların normal dağılmadığı ($W = .877$; $p = .019$) görülmektedir. Bu durum, aynı görsel için gruplar arasında dağılım özelliklerinin farklılaştığını göstermektedir. İkinci ve üçüncü görsellerde hem normal zekâ grubunda hem de üstün yetenekli grupta Shapiro–Wilk Testi'ne ilişkin p değerlerinin $.05$ 'in altında olduğu belirlenmiştir. Bu durum her iki görsel için de her iki grubun puan dağılımlarının normal dağılım varsayımını karşılamadığını ortaya koymaktadır. Dördüncü görselde de normallik varsayımının her iki grup için de sağlanmadığı görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde dört görsele ait normallik testleri, üstün yetenekli öğrencilerin puan dağılımlarının tüm görsellerde normallik varsayımını karşılamadığını, normal zekâ grubunda ise yalnızca birinci görselde normallik varsayımının sağlandığını göstermektedir. Bununla birlikte parametrik testlerin uygulanabilmesi için her iki grubun da normallik varsayımını sağlaması gerektiğinden bu koşulun karşılanmadığı durumlarda parametrik testlerin kullanılması istatistiksel açıdan uygun görülmemektedir. Bu gerekçeler doğrultusunda, normal zekâ ve üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık puanlarının karşılaştırılmasında parametrik olmayan Mann–Whitney U Testi tercih edilmiştir.

Üstün Yetenekli ve Normal Öğrencilerin Toplam Eleştirel Okuryazarlık Puanlarının Mann–Whitney U Testi Sonuçları

Tablo 2

Üstün yetenekli öğrenciler ile normal zekâ düzeyindeki öğrencilerin toplam eleştirel okuryazarlık puanlarının Mann–Whitney U testi sonuçları

Görsel	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p	r
1	Normal	18	14,06	253,00	82,00	-2,71	.007	0,45
	Üstün	19	23,68	450,00				
2	Normal	18	10,89	196,00	25,00	-4,49	.000	0,74
	Üstün	19	26,68	507,00				
3	Normal	17	15,59	265,00	112,00	-1,59	.111	0,27
	Üstün	19	21,11	401,00				
4	Normal	17	10,59	180,00	27,00	-4,37	.000	0,74
	Üstün	18	25,00	450,00				

Tablo 4'te, normal zekâ düzeyindeki öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilerin dört farklı görsele ilişkin toplam eleştirel okuryazarlık puanlarının Mann–Whitney U Testi sonuçları sunulmaktadır. Bulgular incelendiğinde 1. 2. ve 4. görsellere ilişkin puanlarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu

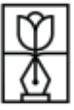

görülmektedir. Buna göre, 1. görselde üstün yetenekli öğrencilerin sıra ortalamalarının (\bar{x} sıra = 23,68), normal zekâ düzeyindeki öğrencilerin sıra ortalamalarından (\bar{x} sıra = 14,06) anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde, 2. görselde ($U = 25,00$; $Z = -4,49$; $p < .001$) ve 4. görselde ($U = 27,00$; $Z = -4,37$; $p < .001$) üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel okuryazarlık puanlarının anlamlı biçimde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna karşılık 3. görsele ilişkin toplam eleştirel okuryazarlık puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($U = 112,00$; $Z = -1,59$; $p = .111$). Genel olarak değerlendirildiğinde üstün yetenekli öğrencilerin eleştirel görsel okuryazarlık puanlarının çoğu görselde normal zekâ düzeyindeki öğrencilere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, üstün yetenekli öğrencilerin görsel iletileri sorgulama, örtük anlamları çözümleme ve eleştirel çıkarımlar üretme becerilerinin daha gelişmiş olduğunu ancak bu üstünlüğün her görsel türü için zorunlu ve mutlak olmadığını göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, 5. sınıf öğrencilerinin eleştirel görsel okuryazarlık becerilerini zekâ türü değişkeni bağlamında incelenmiş ve üstün yetenekli öğrenciler ile normal zekâ düzeyindeki öğrenciler arasında bilişsel stratejiler ve analiz derinliği açısından farklar olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmanın en temel sonucu üstün yetenekli öğrencilerin görsel materyalleri sorgulama, örtük anlamları çözümleme ve eleştirel çıkarımlar yapma noktasında akranlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir üstünlük sergilemesidir. Güzelküçük ve Yıldız Atam (2025) tarafından yapılan çalışma ile araştırmanın bu sonucunun uyum gösterdiği söylenebilir. Üstün yetenekli öğrencilerin soyut düşünme ve olaylar arasında hızlı bağlantı kurma yeteneklerinin, görselin sunduğu gerçekliği diyalektik bir süzgeçten geçirmelerine olanak tanıdığı düşünülmektedir.

Nitel bulgular incelendiğinde üstün yetenekli öğrencilerin çok katmanlı okuma ve derin yapı çözümleme eğilimleri, görselin sadece görünen yüzüne değil, tasarım ve renk gibi unsurlarla inşa edilen arka planına odaklandıklarını kanıtlamaktadır. Bu noktada Çıfci ve Kaplan (2020), görsel materyallerin propaganda teknikleri ve tasarım stratejileriyle bireyleri yönlendirebileceğini, bu nedenle eleştirel bir yaklaşımın zorunlu olduğunu belirtmektedir. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin renk ve vurgu gibi unsurları anlamlandırma sürecine dâhil etmeleri, onların görsel iletilerdeki yönlendirmelere karşı daha dirençli bir bilişsel yapı sergileyebileceklerini göstermektedir. Buna karşın normal zekâ düzeyindeki

öğrencilerin daha çok algı odaklı eksende kalmaları, Sarıkaya'nın (2018) eleştirel görsel okuma becerisi zayıf olan bireylerin görselleri derinlemesine çözümleyemediği ve anlamlandırma sürecinde yüzeysel kaldığı yönündeki tespitiyle örtüşmektedir.

Öğrencilerin epistemik farkındalık düzeyleri değerlendirildiğinde her iki grubun da bilginin mutlaklığını reddettiği ancak doğrulama stratejilerinde farklılaştığı görülmektedir. Normal zekâ düzeyindeki öğrenciler daha çok otoriteye dayalı (dijital/basılı kaynaklar) bir doğrulama yoluna giderken üstün yetenekli öğrencilerin kaynak güvenilirliğini sorgulama ve karşılaştırmalı doğrulama yapma eğilimleri dikkat çekicidir. Erkan ve Kan (2025) da görsel okuma becerileri gelişimsel süreçlerle artsa da bu becerilerin eleştirel bir kimlik kazanmasının ancak sistematik bir eğitimle mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Araştırmadaki 3. görselde gruplar arasında anlamlı fark bulunmaması, bazı görsel yapıların tüm öğrenci grupları için benzer bilişsel zorluklar veya kolaylıklar sunabileceğini göstermesi bakımından kritiktir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında eleştirel görsel okuryazarlığın bir görme eyleminin ötesinde üst düzey bir bilişsel süreçlerle yakın irtibatlı olduğu anlaşılmaktadır. Ellul'un (2023) belirttiği gibi görsel olanın diyalektik bir yapı kurmasını engelleyen o anlık ve bütüncül doğası ancak eleştirel bir zihin yapısıyla kırılabilir. Bu bağlamda eğitim ortamlarında özellikle normal gelişim gösteren öğrencilerin "kaçıncı tepki" sergiledikleri ve görseli sorgulamadan kabul etme eğiliminde oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuç olarak görselin modern dünyada hakikatin yerine ikame edilmeye çalışıldığı bir çağda öğrencilerin zekâ düzeylerinden bağımsız olarak görselin teknik dilini (renk, kompozisyon, propaganda) çözümleyecek becerilerle donatılması, medya ve görsel okuryazarlığı eğitimlerinin temel hedefleri arasında yer almalıdır.

Etik Beyan

"Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Eleştirel Düşünme Bağlamında Analizi" başlıklı makalenin özgün bir araştırma olduğunu; araştırmanın bütün aşamalarında (hazırlık, literatür taraması, veri toplama, veri analizi, sunum) bilimsel etik, ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında yararlanılan eserlerin tamamına kaynakçada yer verdiğimi; verileri kullanırken veriler üzerinde bir değişiklik yapmadığımı; araştırmanın intihal içermediğini; [Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi](#) ile [Yayın Etiği Komitesi \(COPE\) İlkelerinin](#) tüm şartlarını ve koşullarını kabul ederek etik görev ve sorumluluklara riayet ettiğimi beyan ederim. Araştırmamla ilgili

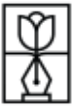
beyanıma aykırı herhangi bir durumun saptanması durumunda ortaya çıkabilecek ahlaki ve hukuki bütün sonuçları kabul edeceğimi beyan ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Eleştirel Düşünme Bağlamında Analizi" başlıklı makalenin hiçbir şahıs, kurum ve kuruluş ile bir çıkar çatışması yoktur.

Destek ve Teşekkür Beyanı

"Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Eleştirel Düşünme Bağlamında Analizi" başlıklı makale için herhangi bir destek ve teşekkür beyanım bulunmamaktadır."

Kaynakça

- Arslan, H. (2014). Eleştirel medya okuryazarlığı kapsamında çocuk odaklı haber ve programlar üzerine bir değerlendirme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 70-79. <https://doi.org/10.30803/adusobed.188811>
- Avgerinou, M. D. (2009). Re-viewing visual literacy in the "Bain d' Images" era. *Tech Trends*, 53(2), 28-34. <https://doi.org/10.1007/s11528-009-0264-z>
- Batiç, J., & Haramija, D. (2015). The importance of visual reading for the interpretation of a literary text. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 5(4), 31-49. <https://doi.org/10.26529/cepsj.112>
- Bilgiç, N., Taştan, A., Kurukaya, G., Kaya, K., Avanoğlu, O. ve Topal, T. (2021). Özel yetenekli bireylerin eğitimi strateji ve uygulama kılavuzu. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Brill, J. M., Kim, D., & Branch, R. M. (2007). Visual literacy defined-The results of a Delphi study: Can IVLA (Operationally) define visual literacy? *Journal of Visual Literacy*, 27(1), 47-60. <https://10.1080/23796529.2007.11674645>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi
- Certo, J., Moxley, K., Reffitt, K., & Miller, J. A. (2010). I learned how to talk about a book: Children's perceptions of literature circles across grade and ability levels. *Literacy Research and Instruction*, 49(3), 243-263. <https://doi.org/10.1080/19388070902947352>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Çifci, M. ve Kaplan, K. (2020). Propaganda özelinde görsel olanı eleştirel okumak. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 316-335. <https://izlik.org/JA24KA29ZF>
- Ellul, J. (2023). *Sözün düşüşü* (H. Arslan, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Erpçaçan, C., Erpçaçan, C. & Ulaş, A. (2010). The study of visual reading strategies scale of validity and reliability in comprehension teaching. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1666-1673. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.383>
- Erkan, Ö. ve Kan, M. O. (2025). 6.sınıf öğrencilerinin eleştirel görsel okuma becerilerinin incelenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(55), 19-30. <https://izlik.org/JA76BR73AX>
- Fehrenbach, C. R. (1991). Gifted/average readers: Do they use the same reading strategies. *Gifted Child Quarterly*, 35(3), 125-127. <https://doi.org/10.1177/001698629103500303>
- Güzelküçük, D. M. ve Yıldız Atam, N. (2025). BİLSEM'lerdeki özel yetenekli öğrencilerle diğer öğrencilerin görsel okuma becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 16(31), 87-112. <https://doi.org/10.58689/eibd.1633839>
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kellner, D. (2008). Visual literacy, critical pedagogy, and media culture. https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/2008_Kellner_VISUALLITcritical.pdf

Kurt, A., Kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: Kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 20-34. <https://doi.org/10.20875/sb.92802>

Lankford, E. L. (1992). *Aesthetics: Issues and inquiry*. National Art Education Assn.

Luke, A., & Dooley, K. (2011). Critical literacy and second language learning. In E. Hinkel (Ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (Vol. 2, pp. 856-867). Routledge.

MEB. (2018). *Medya okuryazarlığı dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı.

Öncel Taşkıran, N. (2017). *Medya okuryazarlığına giriş*. Umuttepe Yayınları.

Özen, Ş. ve Batur, Z. (2024). Eleştirel görsel okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik öneriler:eleştirel görsel okuma etkinlikleri (EGOET). *Millî Eğitim*, 53(241), 345-396. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1188570>

Paul, R. ve Elder, L. (2020). *Kritik düşünce*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Sak, U. (2010). *Üstün zekalılar: Özellikleri, tanınmaları ve eğitimleri*. Maya Akademi Yayınevi.

Sarıkaya, B. (2018). An investigation of secondary school students' critical visual reading skills depending on different variables. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 13(4), 26-36. <https://doi.org/10.29329/epasr.2018.178.2>

Sarmiento Sierra, M. (2010). A guided reading of images: A strategy to develop critical thinking and communicative skills. *Colombian Applied Linguistics Journal*, 12(2), 72-86. Doi:10.14483/22487085.84

Şahin, M. (2012). *Medya okuryazarlığı dersi alan ve almayan ilköğretim okulu öğrencilerinin medya tüketim alışkanlıkları farklılaşması*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Şakiroğlu, Y. (2021). Görsel okuma/görsel sunu ve görsel okuryazarlık becerileriyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların analizi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 103-119. <https://doi.org/10.48066/kusob.935691>

Ödemiş, N. C., Ortak, A. ve Kaya, V. H. (2025). Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarını etkileyen faktörler. *İstanbul Eğitim Dergisi*, (2), 28-58. <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1592750>

Yurtkulu, A. (2019). Özel yetenekli öğrenciler ve akranlarının görsel okuryazarlık düzeyleri ve fen dersindeki görselliğe ilişkin görüşleri. [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.